

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

БЛАГОЕВГРАД

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Международно право и международни отношения“

**Автореферат на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен „Доктор“**

в професионално направление 3.6. Право

/Международно право и международни отношения/

на тема:

**„СЪВЕТ ЗА СИГУРНОСТ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ
НАЦИИ – ВАРИАНТИ ЗА РЕФОРМА“**

с автор Еньо Енев Савов

Научен ръководител:

Доц. д-р Николай Марин

Благоевград

2018 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научно жури на заседание на катедра „МПМО“ към ПИФ на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Предложеният текст съдържа 212 стандартни страници и е структуриран в увод, три глави, заключение и библиография. За разработването на дисертационния труд са използвани 86 източника на български език, 20 на чужд език и 2 интернет източника.

СЪДЪРЖАНИЕ

I.	Обща характеристика на дисертационния труд	4
1.	Основна теза на дисертационния труд	5
2.	Обект на изследването	5
3.	Предмет на разработката	6
4.	Основна цел на дисертацията	6
5.	Подходи и методи, използвани в изследването	6
II.	Структура на дисертационния труд	8
1.	Увод	8
2.	Глава първа	8
3.	Глава втора	10
4.	Глава трета	12
5.	Заключение	18

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Изследването е посветено на актуална и значима тема, свързана с ролята, значението и мястото на Съвета за сигурност на ООН в международния свят и необходимостта и вариантите за реформирането му.

Основната цел, в името на която е създадена Организацията на обединените нации, е да бъде опора на мира и сигурността в световен мащаб, център за развитие на ефективно и ползотворно сътрудничество между държавите в света.

В мироопазващата и миротворческата дейност на Световната организация особено важно място заема един от нейните главни органи – Съветът за сигурност. Наред с Общото събрание Съветът е призван и призван да стои на стража на световния мир и сигурност. Нещо повече, това е органът, който може за тази цел да взема задължителни за държавите членки решения, да налага санкции и да използва въоръжените сили на ООН.

Следващият важен проблем, който се поставя и е анализиран в работата, е проблемът за необходимостта от реформиране на Съвета за сигурност. Това е изключително важен въпрос, по който са внесени не едно и две предложения както от администрацията на световната организация, от регионални групи, така също и от отделни държави.

В дисертационния труд въобще не се поставя и дискутира въпросът нужна ли е на света днес ООН и необходимо и полезно ли е нейното съществуване. Априори се приема, че досегашното развитие на света и на отношенията между държавите вече е дало положителен отговор на тези въпроси. Следователно в дисертационния труд хамлетовият въпрос „Да бъде или да не бъде ООН?“ въобще не стои. Авторът се придържа към позицията, че днес Организацията на обединените нации е важна част от съвременните международни отношения, играе определена положителна роля за тяхното мирно и творческо развитие и че всеки опит да се ликвидира организацията или да се ограничи нейната дейност ще се отрази негативно, да не кажем пагубно, върху сигурността и нормалното развитие на съвременните международни отношения. Няма да бъде пресилено дори ако кажем, че светът ще се приближи до самия ръб на трети световен въоръжен конфликт!

1. Основната теза на дисертационния труд е: Организацията на обединените нации е резултат на исторически компромис между държавите в края на Втората световна война и нейното положително влияние и роля в съвременните международни отношения не подлежи на съмнение. Необходимо е непрекъснато подобряване и усъвършенстване на нейната структура и дейност, за да отговаря най-ефективно на изискванията на международната среда, в която съществува и действа.

2. Обект на изследването са структурата и отделните функции на ООН, като основно внимание се обръща на Съвета за Сигурност.

3. Предмет на разработката са благоприятните условия за възникването на Световната организация, като на следващо място се поставя проблемът за необходимостта от реформиране на Съвета за сигурност.

4. Основната цел на дисертацията е да се направи анализ на основните функции на Съвета, като с това се доказва тяхната необходимост и целесъобразност. С други думи, това ще аргументира актуалността на избраната тема и мотивите, които са ръководили автора при поставянето на изследователската цел. Не на последно място е и констатацията, че такъв подробен анализ почти отсъства в българската международноправна литература.

За постигането на тази цел са поставени следните **задачи**:

1. да се проследи историческото развитие на международните организации и предпоставките за създаването и съществуването им;
2. да се анализира ролята на Организацията на обединените нации в съвременния свят;
3. да се разгледат и анализират функциите и възможностите за реформа на Съвета за Сигурност на ООН.

5. Подходите и методите, използвани в изследването, са правен анализ, политологичен анализ, сравнителен анализ, исторически анализ. В

разработката са използвани разнообразни източници и библиография от български и чужди автори.

Авторът проследява зараждането и развитието на международните организации като субекти на международното право. Посочени са организации, функциониращи и до днес, допринесли за създаването на ООН. Посочени са главните органи на ООН и съответно техните функции. Направена е ретроспекция на основните актове на Съвета за сигурност. Отделено е специално внимание на различните варианти за реформирането на този основен орган на ООН, като е изложено авторско мнение, както и българската позиция по отношение на необходимостта от реформи. Считаю, че основните цели на изследването са постигнати.

II. Структура на дисертационния труд

Структурно дисертационният труд обхваща увод, три глави и заключение.

1. Уводът въвежда в темата и обосновава нейния избор, актуалност и необходимост от разработка. Отбелязва основните аспекти, които биват разгледани в работата. Резюмира процеса на създаването на Организацията на обединените нации, като извежда процесите и причините, довели до създаването на организацията. Специално внимание се обръща и на днешната ситуация в съвременните международни отношения, в която е немислимо да си представим света без Организацията на обединените нации. Работата, която тази универсална международна организация извършва, има висока стойност и значение за настоящето и бъдещето на човечеството. Основната цел, в името на която е създадена Организацията на обединените нации, е да бъде опора на мира и сигурността в световен мащаб, център за развитие на ефективно и ползотворно сътрудничество между държавите в света.

2. Глава първа е посветена на появата и историческото развитие на съвременните международни организации. Подчертава се още в началото, че тази форма на сътрудничество между държавите са появява тогава, когато са необходими усилията на повече от две държави, за да се решават проблемите, стоящи пред човечеството. Прави се ретроспекция на по-важните

международни организации, създадени след Виенския конгрес през 1815 година до наши дни. Изведени са необходимите причини, довели до създаването на международните организации.

Като някои от причините се изтъкват факти като този, че за последните 6000 години (като приемем, че това е приблизително времето, за което бихме могли да твърдим, че разполагаме със сравнително надеждни исторически данни), хората на земята са водили около 14 500 войни. В тези безконечни касапници са загубили живота си над 3.6 милиарда души, като значително по-голяма е цифрата на ранените и осакатените. Не по-малко внушителни са изразходваните, унищожени и загубени за ползване материални средства. Специалистите са изчислили, че общата им стойност преди около 35 години, когато са направени тези изчисления, се равнява на златен пояс около екватора на Земята с дебелина 10 метра и ширина 156 метра.

Разглеждайки тези факти се отбелязва създаването на някои от първите международни организации като Съюза на тримата императори, т. нар. амфикиони – религиозно-политически обединения (от които са ни известни Делфийския и Делоския амфикион), Вселенските църковни събори като прототип на съвременните международни конференции и съответно на появилите се по-късно международни организации, Централна комисия за навигацията по река Рейн, Световен телеграфен съюз, Световен пощенски съюз, Световна метеорологична организация, Световна здравна организация, Международната организация на труда, Международния комитет на Червения кръст и др.

В тази обща, въвеждаща глава се анализират въпросите за правната същност на съвременната международна организация, задължителните елементи, които следва да са налице в този процес, като във втората част на

този раздел вниманието се концентрира върху създаването, структурата и начина на действие на двете най-важни международни организации на нашата епоха – Обществото на народите и Организацията на обединените нации.

3. Глава втора е посветена изцяло на Съвета за сигурност. Анализира се идеята за създаването на такъв орган, както и неговата правна същност и уредба. Особено внимание се обръща на характерното за този орган т.нар. „право на вето“, анализират се неговата същност, както и съществуващите тенденции „за“ и „против“ неговото запазване.

Тази глава може да се приеме като особено важна от теоретична гледна точка. В нея се третира най-напред идеята, която създателите залагат в създаването на Съвета за сигурност, коментира се неговият състав, правна уредба, начин и особености на процеса на вземане на решения от него и т.н. Посочено е значението, което България отдава на работата на Съвета, за което свидетелства и трикратното ѝ избиране за непостоянен член на този Главен орган.

Специално внимание е отделено на „правото на вето“, използвано в работата на Съвета, и е изложено мнението на автора относно неговото запазване и използване и в бъдеще.

В тази глава се разглежда и важният въпрос за взаимодействието, от една страна, и разграничаването, от друга, между Съвета за сигурност и Общото събрание на ООН.

В историята на съществуването на ООН, особено в началните години от това съществуване, често са правени опити да се изменят или променят компетенциите на двата главни органа на организацията, като се прехвърлят такива от единия към другия, и по-специално от Съвета за сигурност към Общото събрание. Причината е твърде прозрачна, за да остане неразбрана. В Съвета за сигурност всеки един от нейните пет постоянни члена може да блокира вземането на каквото и да било решение, използвайки *„правото си на вето“*, докато в Общото събрание такава възможност не съществува. Там може да се използва т.нар. *„механичното мнозинство“* за приемане на изгодни за една страна или група от страни решения.

Сравнението дори само в общ план на компетенциите на Съвета за сигурност и на Общото събрание показва, че възможностите и средствата, с които разполага Съветът за сигурност за поддържането на международния мир и сигурност, са много по-широки от тези на Общото събрание и освен това решенията на Съвета притежават несравнимо по-голяма правна сила от препоръките на Общото събрание!

Освен посочените ограничения от общ характер в конкретни текстове на Устава също се правят пренасочвания на компетенции от Общото събрание към Съвета за сигурност.

Особено значение за разграничаване на функциите и компетенциите на Съвета за сигурност от тези на Общото събрание имат чл. 11 и чл. 12 на Устава на ООН. В тези два текста се потвърждава правото на Общото събрание да разглежда въпроси, свързани и отнасящи се до поддържането на мира и сигурността. Те обаче не разширяват общата компетентност на Общото събрание, изложена в чл. 10, а обратното – стесняват я, или по-точно казано, ограничават я от компетенциите на Съвета за сигурност.

Съобразно ал. 1 на чл. 12: „Докато Съветът за сигурност изпълнява по отношение на какъвто и да е спор или положение функциите, които са му възложени съгласно настоящия Устав, Общото събрание не може да прави никакви препоръка по този спор или положение, освен ако Съветът за сигурност поиска това“. Смисълът на този текст е напълно ясен – да се избегнат и да не се допускат на всяка цена паралелни, еднакви или противоречиви действия от страна на двата главни органа на световната организация. За да се избегне възможна колизия между действията на тези органи, Уставът отива и по-нататък, като ясно дава приоритет на Съвета за сигурност. Именно той трябва да действа, а Общото събрание има задължението изцяло да му съдейства при изпълнението на неговите функции.

Анализът на Устава на ООН ясно показва, че Съветът за сигурност по никакъв начин не е подконтролен, подопечен или пък изпълнителен орган на Общото събрание. Вярно е, че Съветът за сигурност представя за разглеждане от Общото събрание годишните доклади за своята дейност, както и по отделно искане специални доклади по конкретни въпроси или сфери, в които е проявявал активност. Тези доклади се приемат от Общото събрание обаче за сведение и по тях то не прави никакви бележки или препоръки на Съвета.

4. Глава трета представя динамиката на съвременните международни отношения и мястото и ролята, които има и играе Съветът за сигурност в тях. Разгледани са различните настроения, тенденции и предложения за реформиране на Съвета в общия контекст за необходимостта от реформиране на самата Организация на обединените нации.

На първо място се посочват развилите се в края на 80-те и в началото на 90-те години дезинтеграционни процеси и процеси на разпад в източната част на европейския континент. Събитията в тогавашната държава, играеща ролята на самостоятелен център в структурата на международните отношения, наречена Съюз на съветските социалистически републики (СССР), водят логично до разрушаването на тази държава и появата на нейно място на редица нови независими държавни субекти. Като резултат на това развитие следва доброволното разпускане на източния военно-политически блок – Организацията на Варшавския договор. Тази стъпка е договорена по време на съветско-американската среща на върха между ръководителите на СССР и САЩ, Горбачов и Буш, в Малта на 2-3 декември 1989 година. Говори се, че на тази среща е било договорено разпускането и на двата съществуващи военно-политически блока, Варшавския договор и НАТО, но тази уговорка се изпълнява едностранно само от Съветския съюз.

Разглежда се мнението на редица политици и изследователи, които, без да отричат положителните последици на глобализацията, имат цялостно негативно отношение към този процес. Те смятат, че глобализацията ще спомогне за създаване на възможност за още по-голяма концентрация на капиталите и знанието у богатите и развити държави, за загубване на възможностите на националните държави да защитават гражданите си от външната икономическа и политическа експанзия и т.н. Според тях зад глобализма е скрит стремеж към световна власт чрез разпространение на западните стандарти на поведение, начин на живот и морални ценности.

След това авторът разглежда предложенията и планове за реформа на Съвета за Сигурност на ООН след 1990 г. Организацията на обединените нации продължава да е уникалното човешко творение, на което се възлагат

възжеленията на хората за траен световен мир, сигурност и просперитет. При новите условия възможностите за положителни резултати от нейната дейност значително се увеличават. Нещо повече, именно от ръководството на световната организация, от един от нейните генерални секретари – Кофи Анан, идват редица нови и свежи идеи в това отношение. Моделите за реформи са продължени от следващия генерален секретар, който заема този пост в продължение на два мандата в лицето на Бан Ки Мун от Южна Корея, и от настоящия генерален секретар Антонио Гутериш от Португалия. И в това няма нищо чудно, като се има предвид фактът, че това е човекът, който държи ръката си върху пулса на международните отношения и възможностите за постигане на траен и устойчив мир в света.

В работата се разглеждат поотделно план А и план Б като варианти за реформа на Съвета за сигурност. Самият План А се лансира на първо място и явно се ползва с предпочитанията на тогавашния генерален секретар. Предвиждат се шест нови места за постоянни членки на Съвета, без правото на вето, и три нови непостоянни места, разпределени между главните регионални групи. План Б не предвижда нови постоянни места в Съвета за сигурност, но създава нова категория от осем непостоянни места за срок от четири години и едно ново непостоянно (и неподновяемо) място, разпределяемо между главните регионални райони. Според План Б Европа получава 2 нови постоянни места за 4 години и едно непостоянно за 2 години, Африка получава 2 неподновяеми за 4 години места и 4 неподновяеми, Азиатско-Тихоокеанският регион получава 2 неподновяеми на 4 години места и 3 неподновяеми с 2-годишен мандат, Америка получава 2 неподновяеми с 4 годишен мандат места и 3 неподновяеми с 2-годишен мандат.

И при двата модела всеки регион (Африка, Америка, Азиатско-Тихоокеански и Европа) ще има за всеки един от тях 6 места за представяне на техните виждания за Съвета за сигурност. Разбира се, няма препоръка за промяна в броя на страните членки с право на вето.

Специално място в дисертационния труд се отделя на възможните проблеми и решения във функционирането на Съвета за сигурност при условие на увеличаване на неговите членове /постоянни и непостоянни/, както и на позицията на България по повод на необходимостта от реформа. Какъв подход, какви критерии ще бъдат възприети при едно евентуално бъдещо разширяване на Съвета за сигурност, е трудно да бъде определено днес при наличието на толкова много проекти и предложения. Известни са опитите, които направи предишният генерален секретар Кофи Анан, за съжаление без особен резултат. Тази линия за реформи ясно е изразена в програмата на управление на настоящия генерален секретар Антонио Гутериш, които е изправен пред сериозни въпроси за намиране на баланс на интересите с оглед на бъдещото функциониране и ефективността на ООН. Едно е напълно ясно, че започне ли реформиране на ООН, то неминуемо ще предвижда и изменение в посока увеличаване на броя на постоянните държави членки на Съвета. При това повечето от предложенията предвиждат увеличаване както на постоянните, така и на непостоянните държави членки. Във всеки случай бихме могли да приемем като сигурно, че започне ли реформа на Организацията на обединените нации, тя неминуемо ще включва и увеличаване на броя на членовете на Съвета за сигурност.

Тук авторът би си позволил да изрази и едно свое лично мнение, което би било справедливо да се отчита, или поне да се има предвид, при решаването на въпроса в бъдеще.

Докато за изброяването на крупните държави биха могли да стигнат пръстите на двете ръце на човека, за средните и малките ще се борави с понятия от десетки нагоре. Нормално ли ще бъде някоя от тези групи от държави да няма свой представител в най-авторитетният орган на нашата съвременност по въпросите на мира и сигурността? Един от основните принципи на съвременните международни отношения и международно право е равенството на участващите в тях субекти. Да, ще възрази някой, но по-големите държави имат по-големи възможности, ресурси и влияние в съвременния свят. Да, вярно е, но принципите и нормите, според които се ръководи този свят, са създадени пак от тези държави и те трябва да се спазват при всеки един конкретен случай. Равенството на субектите на международното право и международните отношения е един от основните постулати на нашата съвременност, който не бива драстично да се нарушава! Авторът си дава сметка за деликатността и трудностите, с които ще бъде свързано дори само поставянето на един такъв въпрос. Той обаче съществува в съвременната реалност и следва да бъде отчитан при решаването на съвременните международни проблеми!

Вторият критерий трябва да бъде особено стриктно спазван. Не би трябвало да се дава шанс да попадне в състава на най-оперативния и важен орган на световната организация на държава, която води пасивна политика в нея и не проявява особен интерес да съдейства за постигане на набелязаните

от нея цели. По континенти най-силните кандидатури, по мнението на автора, ще бъдат:

Европа: Германия и Италия;

Азия: Япония и Индия;

Африка: Нигерия и ЮАР;

Латинска Америка: Бразилия, Аржентина и Мексико;

Австралия.

Общият брой на откритите кандидатури оформя числото 10. Това е бройката, с която се предлага да бъде увеличен съставът на Съвета и следователно това са държавите, които най-вероятно ще бъдат определени да попълнят новия състав на Съвета. По мнението на автора в този състав едва ли ще има съществени промени. Така че, да рекапитулираме – обща бройка на евентуалния нов Съвет за сигурност – 25 държави, от които 9 (11) постоянни и 16 (14) непостоянни държави членки.

Що се отнася до периода, за който ще бъдат избирани непостоянните държави членки, предполага се, че той ще остане същият, както е досега – две години, доколкото и по този въпрос няма дискусия и различия между държавите членки.

Разпределението на местата между отделните регионални групи също може да се предположи, че няма да предизвика никакви особено ожесточени спорове, като се използва вече установилата се в международния живот и предимно в международните организации практика. Да отворим тези групи и

как би могло да се осъществи разпределението между тях. Не би могъл да се използва опитът на досегашния Съвет за сигурност, доколкото той е съставен през 1945 година на принципа на „победителите“ в завършващата Втора световна война, а не на действащия през десетилетията след войната принцип на справедливото географско разпределение.

Със своите действия в международната сфера Република България следва да съдейства на ООН за бързо преустройство и съобразяване с реалностите на XXI век: разширяване на състава на Съвета за сигурност – нови постоянни и евентуално непостоянни членове; внасяне на сериозни изменения на Устава относно състава и компетенциите на Съвета за сигурност, за да може вече да разглежда и проблеми на грубите и масови нарушения на правата на човека, постепенно намаляване на дисбаланса между най-богатите и най-бедните държави, икономически колапс на известен брой държави членки като предпоставка за дестабилизация в международните отношения и т.н.

5. Заключение съдържа основните изводи, констатации и предложения, които дисертантът прави със своя труд. За автора на настоящата разработка въпросът за Организацията на обединените нации: да бъде ли тя елемент от съвременния свят, или се явява една отживяла институция от миналото, която днес няма място и бъдеще, въобще не стои. Въпреки сочените с основание недостатъци на световната организация, въпреки пропуснатите или не докрай използвани възможности за решаване на много от световните проблеми, ООН се утвърди в живота на съвременното човечество и едва ли има здравомислещ политик, държавник или обикновен гражданин на света, който да отрича или да не признава ползата от нея.

В съвременния свят от особено значение и важност е всички държави без изключение и независимо от своята сила, могъщество и амбиции да действат на международната арена по правилата, приети днес от цивилизованите нации, правила, които са заложили в основата на съвременния световен ред. Всеки правопорядък, за да бъде стабилен, се нуждае от жалони и опори, върху които да се гради и развива. С основание бихме могли да приемем, че една от тези много важни опори е Организацията на обединените нации.

В досегашната история няма такъв пример, такава форма, която да обединява всички съществуващи в дадения момент държави. В този смисъл със своите 193 държави членки ООН е уникална, непозната досега структура.

Човечеството трябва да бъде гордо, че я е създало, но както и всеки творец следва да полага необходимата грижа за разцвета и развитието на своето създание. Независимо от някои трудности и недостатъци на ООН, самият факт на нейното съществуване гарантира в голяма степен стабилността, съдейства и до голяма степен гарантира стабилността на съвременните международни отношения.

Няма съмнение, че бъдещето на световната организация, както и погледнато в по-широк план – на световния съвременен порядък, зависят изцяло от стремежите, желанията, уменията и възможностите на държавите членки на ООН, и главно от постоянните държави членки на Съвета за сигурност да се договарят и да търсят взаимноприемливи решения на световните проблеми.

В съвременния все още доста тревожен и дори понякога опасен свят именно тези държави следва отговорно и конструктивно да изграждат своите

взаимоотношения и на тази основа да търсят и намират пътища за мирно и отговорно решаване на сложните, дори понякога кризисни проблеми на нашето време. Само такова поведение може да запази мира и да гарантира бъдещето както на днешното, така и на бъдещите поколения!

Направеното научно изследване и анализ на същността, начина на действие и необходимостта от реформи на Съвета за сигурност на ООН категорично доказват най-малкото две основни и особено важни за съвременния мир и сигурност неща:

- Съветът за сигурност на ООН се е утвърдил като неизменен участник и важен фактор в съвременните международни отношения, играещ активна роля за тяхното положително развитие, за запазването на световния мир и сигурност;

- за да може активно да съдейства на положителните тенденции и процеси в световното развитие, Съветът за сигурност трябва непрекъснато да отчита промените в международната среда и да приспособява своята същност и дейност в съответствие с тях.

При тревожното развитие на световните дела все по-важна и отговорна става задачата за активно координирано противодействие на заплахите, които имат световен характер – международния тероризъм, разпространението на оръжията за масово унищожение, трансграничната организирана престъпност, възникващите все още тук и там на планетата регионални конфликти, тревожното влошаване на околната среда, ширещата се в някои

региони нищета, неграмотност, тежки болести и др. Именно при решаването на тази важна задача главна роля играе и ще продължава да играе Организацията на обединените нации, и особено едно от нейните основни звена – Съветът за сигурност.

Обобщавайки казаното дотук, следва да бъде направен изводът, че на вниманието на ООН и на специализираните ѝ организации се намират всички страни и въпроси на съвременния международен живот. Постигнатите в много области положителни резултати в много случаи са станали възможни само благодарение на активните и целенасочени усилия на цялата система на Организацията на обединените нации.

Научни публикации на автора свързани с дисертационния труд:

Еньо Савов, Място и роля на Съвета за сигурност на ООН в съвременните международни отношения, Сборник с научни трудове на Института за държавата и правото том XVI, стр. 269

Еньо Савов, Съвет за сигурност на ООН. Необходимост от реформа, Сборник с научни трудове на Института за държавата и правото том XIII, стр. 235

Еньо Е. Савов, Научна статия в изданието: "ООН: Исторически традиции и съвременно право", Институт за държавата и правото и ЮЗУ "Неофит Рилски"